

מעט גרגירים ממעשי הגרז"נ זצ"ל הרב שלמה קושלבסקי

עוד ספר שהוא יוכל לראות בפנים, והוא אמר שיותר קל לו בעל פה, כי הוא למד את התשובה הזו פעמים רבות והיא שגורה על לשונו. השו"ת היה שגור על לשונו. הוא ספר לי, שלפני גיל בר־מצוה שמע חידושים בשם רעק"א, ובבר־מצוה קבל רעק"א, וכל כך התפעל ושמח לשמוע שהחידושים האלה כתובים באיזה מקום, הוא חשב שזה תורה שבעל פה. זה היה בעיניו דבר מופלא לגלות שהחידושים ששמע בתור תורה שבעל פה כתובים בספר ...

פעם הסביר לי, שמורה הוראה צריך להיות כמו מהנדס. אדם שאינו מהנדס במקצועו – כשהוא בונה חדר, הוא מוסיף הרבה חיזוקים, מדי פעם הוא מנסה להזיז את הקירות, לראות שזה עומד ויציב, מוסיף עמודים ומנסה לצאת מספק שהמבנה יציב ולא מסוכן. בסופו של דבר, המבנה עמוס בהוספות לחיזוקים – וגם אינו כל כך יציב.

מהנדס, לעומתו, יושב במשרד, מחשב לפי הכללים, חלוקת עומסים, נקודות איזון, וכיו"ב. הוא לא צריך לצאת לשטח ולנסות לדחוף קירות כדי לראות אם הם עומדים. בסופו של דבר יעמוד מבנה גדול, עם שניים או שלשה עמודי תמך בלבד של שטח גדול, ועל הגג יוכלו לרקוד בלי חשש שיפול.

חמי מורי ורבי זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל מפורסם באונותו, בצדקותו, בשיעורים המורכבים שמסר בשיבות רבות, בבירורים הלכתיים והכרעות בנושאים חדשים לחלוטין שהיה צריך לחדש בהם הגדרות ותפיסה איך לדון את הדברים, בהתמדה שלו, בישרות שלו, בטוב הלב שלו, ביראת השמים שלו. העמיד עולמות של תורה. העמיד עולם של חידושי תורה, העמיד עולם של רבנים, עולם של דינים, עולם של חידושי הלכה לאמתה והכרעה בנושאים רבים וקשים ביותר.

לפי מה שנראה, הוא למד מקרא ומשנה ותלמוד, ש"ס וראשונים, וחלק גדול מירושלמי, ורמב"ם, ושולחן ערוך עד גיל 25 או אפילו בגיל צעיר מכך.

כך רואים במכתב מהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל. כשלמד איתי בחצי השנה האחרונה של חייו, היה שומע במשך שעות בעל פה את דברי החת"ס ורעק"א בשו"ת. הצעתי לו שאביא

[*] להגל יום השנה לפטירת מורנו הגרז"נ גולדברג זצ"ל, אשר הדרך והנחה את ראשי האגודה מתוך אהבה ותמיכה, אנו מתכבדים להביא בפני הציבור פנינים יקרות על אישיותו של הגאון האדיר מפי חתנא דבי נשיאה, הרב שלמה קושלבסקי שליט"א, אשר זכה להסתופף לאורו, וניאות לשפת את קוראי העלון במעט רסיסי אור.

כל יום, וכל פעם מכניס אורח בשמחה. לומד שעות על גבי שעות בשמחה, הפנים שלו שמחות ומאשרות בלימוד. האור בעיניים, החיוך על הפנים, השמחה שקורנת ממנו החוצה.

בחודשים האחרונים של חייו, הוא לימד

אותי בחברותא שולחן ערוך אבן העזר, ומאמרים שלו מכל השנים, ועבר איתי על החידושים במבחנים שכתב, ובשו"ת, בעיקר רעק"א וחת"ס. מדי פעם אמר, שחבל שלא כתב מראי מקומות למבחנים שלו. הכל מלא חידושים שהוא הוביל אליהם. רבות מהשאלות הן למעשה בניה של חידושים שיש במאמרים שלו, שהוא מוביל אליהם משאלה לשאלה, עד אשר נוצר החידוש למי ששם לב לדברים. כשאמר חידושים, הפנים שלו קבלו צבע חי בשמחתו. הוא היה מצטחק בשמחתו בדברים. אשרי מי שזוכר את האור שבפניו.

גדול בתורה, נהג במידות חסידות, ושלם במידות טובות, שמבטא בכל פרט ממעשיו את הדרך שהרמב"ם מתאר בהלכות דעות, איך נראה אדם שלם. אכתוב כאן מעט מאד מהרבה מאד, כמה גרגירים ממה שראיתי אצלו, על סדר דברי הרמב"ם בהלכות דעות.

רמב"ם הלכות דעות פרק א הלכה א – "דעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם וזו משונה מזו ורחוקה ממנו ביותר, יש אדם שהוא בעל חמה כועס תמיד, ויש אדם שדעתו מיושבת עליו ואינו כועס כלל, ואם יכעס – יכעס כעס מעט בכמה שנים".

כדי לפסוק, צריכים להיות כמו מהנדס – לא לפי השערות וסברות חלשות וצירופים וחזיוקים. מי שאינו יודע כללים של הוראה ועקרונות הלכתיים, מתוך חשש שלא יבוא לידי איסור, מצרף ומוסיף כל מיני דברים שאם יעשו כך, ואם יעשו אחרת, אז ודאי יהיה מותר.

אבל רב פוסק צריך להיות אדם שלוקח את הכללים, ועל-פי הכללים פוסק לאיסור או להיתר, וגם אם אח"כ יאמרו 'איך פסקת לאיסור, הרי המצב קשה כל כך לאדם שפסקת לו', לא ינקפנו ליבו שמא אסר בחינם. ואם יבקרו אותו על היתרו, לא ינקפנו ליבו שמא התיר בחינם, כי הוא יודע את הכללים שלפיהם עולה הדין כמו שהורה.

"רבי שמעון בן עקשיא אומר, זקני עם הארץ, כל זמן שמזקינין, דעתן מיטרפת עליהן, שנאמר (ויג' יב) 'מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח'. אבל זקני תורה אינן כן, אלא כל זמן שמזקינין, דעתן מתישבת עליהן, שנאמר (טז) 'בישישים חכמה ואורך ימים תבונה'" (משנה סוף קייס).

מהו 'דעתן מתישבת עליהן'? נראה שהפירוש –

בהחלשות כוחות הגוף, וזהירים כוחות הנשמה. מו"ח הגרונ"ז צ"ל היה בשבילי מופת, שממנו ראיתי כיצד נראה אדם גדול ושלם שדעתו מתישבת עליו בזמן זקנותו. אדם חלש בדרך כלל עשוי להיות רגוז, או עצב יותר, או לא רגוע. החולשות צפות כאשר הגוף חלש. אבל תלמידי חכמים – דעתם מתישבת עליהם בזקנתם. כל חייו וביותר בזקנותו, הוא היה שלם עם עצמו בתוכו. הוא היה רגוע ושמח ומקבל בסבר פנים יפות

פעמים. בממון יש לנהוג בנדיבות עם הזולת, לא לאברו בידים.

היה ערב לו הפירוש של הרמב"ם למילים "ולא נתתי ממנו למת" שנאמרו על מעשר שני, בהלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ג הלכה י:

"מעשר שני ניתן לאכילה ושתייה שנאמר 'ואכלת לפני ה' אלהיך, וסיכה כשתייה. ואסור להוציאו בשאר צרכיו כגון ליקח בו כלים ובגדים ועבדים, שנאמר 'לא נתתי ממנו למת', כלומר לא הוצאתי אותו בדבר שאינו מקיים את הגוף, ואם הוציא ממנו בשאר דברים, אפילו בדבר מצוה, כגון שלקח ממנו ארון ותכריכין למת מצוה - ה"ז אוכל כנגדו בתורת מעשר".

חמי זצ"ל ציין, שהרמב"ם כאן מחשיב רכישת נכסים - דברים שאינם מקיימים את הגוף - כנתינה למת. הבנתי ממנו, שהדבר התחבר אצלו למושג של חיים, שמכוונים להשיג תורה וחיים. מה שקונים אוכל ודברים המקיימים את הגוף - זה דבר ראוי, שכן באופן ישיר מאפשר הדבר את השגת החכמה. מה שקונים מעבר לחיי נפש - זה כבר ראוי יותר לשקול במאזני הצורך, עד כמה זה מסייע להשגת החכמה. מה שאינו מכוון באופן ישיר לקיום, למאכל, הוא בגדר 'נתינה למת'. הוא למד מזה גם לחיים באופן כללי - לא לבזבז כסף על דברים 'מתים'. לא לקנות מותרות, שכן קניית נכסים זו נתינה למת, דבר שאינו מקיים את הגוף.

מאמשיך הרמב"ם - "ועל דרכים אלו שאר כל הדעות - כגון מהולל ואונן וכליל, ושוע, ואכזרי ורחמן, ורך לבב ואמיץ לב וכיוצא בהן".

לא היה כועס כמעט. היה נדיר לראות אותו כועס. אולי פעם אחת ראיתי אותו גוער במישהו בטלפון, זה היה כשאותו אדם דבר לא בכבוד על ה'אגלי טל', עד כמה שזכור לי. הוא אמר - "אני דורש שתחזור כך, לא מדברים ככה על ה'אגלי טל'...".

המשיך דברי הרמב"ם - "ויש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש שהוא שפל רוח ביותר, ויש שהוא בעל תאוה לא תשבע נפשו מהלך בתאוה, ויש שהוא בעל לב טהור מאד ולא יתאוה אפילו לדברים מעטים שהגוף צריך להן, ויש בעל נפש רחבה שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם, כענין שנאמר 'אוהב כסף לא ישבע כסף', ויש מקצר נפשו, שדיו אפילו דבר מעט שלא יספיק לו ולא ירדוף להשיג כל צרכו".

בשביל עצמו היה מסתפק במועט. אבל במה שקשור לצרכי אחרים היה נדיב ביותר, ולכל עניין של צדקה ותורה היה נותן בשמחה. גם בזמן האחרון לפני פטירתו כשהיה חלש מאד, היה הולך לדלת בעצמו לתת צדקה למי שבקש, ונתן בנדיבות, והראה שהוא שמח שבאים לבקש ולא נותן לצאת ידי חובה, אלא מתוך שמחה ממש וברצון.

"ויש שהוא מסגף עצמו ברעב וקובץ על ידו ואינו אוכל פרוטה משלו אלא בצער גדול, ויש שהוא מאבד כל ממונו בידו לדעתו".

הוא היה נדיב לב, וכיעקב אבינו היה מעודד לא להפסיד ממון שלא לצורך, אפילו פכים קטנים. לדוגמה, היה מעודד להשתמש כמה פעמים בכוסות חד פעמיות. הוא עצמו היה שומר בפינת השיש כוס ששתה בה, והיה שותה בה כמה

היה אומר בשמחה לילדים, וגם באופן כללי, שמי שחסר לו כבוד - שיבוא אליו, יש לו מספיק כבוד לתת לאחרים גם כן. מי שכואב לו שחסר לו כבוד - שיבוא אליו. הוא היה מכבד מתוך החיים האמיתיים של כבוד. כבוד אמיתי. "כבוד - חכמים ינחלו". הנפש נקראת 'כבוד', שנאמר "עורה כבודי". הוא היה בעל נפש אמיתי, שמתוך נפשו היה מכבד את הבריות.

הכל היה בשל, בהבנה, בסברה. פעם הסביר לי בחיך של הנאה, מדוע גם מבחינה מתמטית כדאי להיות עניו! וכך הסביר - נניח, ששליש מהעולם חושבים עליך מה שאתה באמת, שליש חושבים עליך מעט יותר ממה שאתה באמת ושליש חושבים עליך מעט פחות ממה שאתה באמת.

אם אתה חושב על עצמך מה שאתה באמת, אז שלישי מהעולם חושבים עליך מה שאתה חושב על עצמך, שזה נעים, שלישי חושבים עליך יותר ממה שאתה חושב על עצמך וזה מאד נעים, ושלישי חושבים עליך מעט פחות ממה שאתה חושב על עצמך, שזה לא נורא.

אם אתה חושב על עצמך מעט יותר ממה שאתה באמת, הרי שלישי חושבים עליך מה שאתה חושב על עצמך, שלישי חושבים עליך מעט פחות ממה שאתה חושב על עצמך, ושלישי חושבים עליך הרבה פחות ממה שאתה חושב על עצמך, שזה אינו נעים כלל.

אבל אם אתה חושב על עצמך מעט פחות ממה שאתה באמת, הרי שלישי חושבים עליך כמו שאתה חושב על עצמך, שלישי חושבים על עליך יותר מעט יותר מאשר מה שאתה חושב על עצמך, ושלישי חושבים עליך הרבה יותר ממה שאתה חושב על עצמך - זה ממש נפלא! לכן מבחינה מתמטית כדאי להיות עניו...

הלכה ד - "הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם, והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות ריחוק שוה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו, לפיכך צוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד ומשער אותם ומכון אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו... ולא יקפוץ ידו ביותר, ולא יפזר ממונו, אלא נותן צדקה כפי מסת ידו ומלוה כראוי למי שצריך. ולא יהא מהולל ושוחק ולא עצב ואונן, אלא שמח כל ימיו בנחת, בסבר פנים יפות, וכן שאר דעותיו, ודרך זו היא דרך החכמים. כל אדם שדעותיו דעות בינוניות ממוצעות נקרא חכם".

היה שלם בדרך המידה הבינונית, בדרך אמצעית. חונן דלים, מלווה משלו לאחרים, לא מהולל ולא עצב, שמח כל ימיו, בנחת, בסבר פנים יפות. דעותיו מכוונות. כל הקטע הזה של דברי הרמב"ם מעלה את דמותו במחשבה.

הלכה ה - "ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד. כיצד - מי שיתרחק מגובה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שפל רוח ביותר נקרא חסיד, וזו היא מדת חסידות, ואם נתרחק עד האמצע בלבד ויהיה עניו נקרא חכם, וזו היא מדת חכמה, ועל דרך זו שאר כל הדעות".

במשך החיים, לבוא לשכתות אליו ולא חמותי וצ"ל - היה זה בגדר 'שואבים יראת שמים'. הוא היה מסביר פעמים רבות את טעם המצווה של אכילת מעשר שני בירושלים, שכשבאים לירושלים לומדים ליראה את ה', והדבר הזה התקיים בביתו.

"איזהו מכובד - המכבד את הבריות". כשהיינו באים לשכתות לפני שנים רבות, הוא

אברהם בן הרמב"ם - "...הדברים הכתובים הם העיקר, וצריך הדין דין או המורה הוראה לשקול אותם לפי כל מעשה ומעשה הבא לפניו, ולהקיש את הדין לדומה לו ולהוציא ענפים מן העיקרים ההם. ולא נכתבו המעשיות המרובות הכוללות מקצת דינים בתלמוד חנם, וגם לא שיעשה הדין בענין שהוא לפי מה שזכר שם, אלא כדי שישגל החכם, בשמעו אותם הרבה פעמים, כח של שקול דעת ודרך טובה בהוראה למעשה" (שו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן 15). כשכני נ"י היה בן שמונה בערך, באחת השבתות הוא למד איתו

ספר המצוות לרמב"ם בין מנחה לקבלת שבת בבית הכנסת. הוא היה שם לב לדברים שאנשים לא שמים לב אליהם, ומציף נקודות של שמים לב אליהן בדרך-כלל על ידי שאלה. הרמב"ם פותח בפרסוק "אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך". הוא שאל: "מי לא צריך להתבייש?" והסביר בעצמו - "מי שיודע את כל המצוות!". וכך פירש את הפרסוק בהקשר של הרמב"ם - "אז לא אבוש, מתי? בהביטי אל כל מצוותיך!" ובוהה הרמב"ם מתחיל לבאר את תרי"ג המצוות.

ממשיך הרמב"ם - "כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו והוא מובדל בהם משאר העם, כך צריך שיהיה ניכר במעשיו... תלמיד חכם לא יהא צועק וצווח בשעת דבורו כבהמות וכחיות, ולא יגביה קולו ביותר, אלא דבורו בנחת עם כל הבריות, וכשידבר בנחת יזהר שלא יתרחק עד שיראה כדברי גסי הרוח, ומקדים שלום לכל האדם כדי שתהא רוחן נוחה הימנו, ודן את כל האדם לכף זכות, מספר בשבח חבריו ולא בגנותו כלל, אוהב שלום ורודף שלום, אם רואה שדבריו מועילים ונשמעים - אומר, ואם לא - שותק".

ממשיך הרמב"ם - "וחסידים הראשונים היו מטין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות, יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון ויש דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון, וזהו לפני משורת הדין. ומצוין אנו ללכת בדרכים האלו הבינונים, והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר 'והלכת בדרכיו'".

היה הולך לפני משורת הדין עם אנשים.

הלכה ז - וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות

אלו עד שיקבעו בו - יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות ויחזור בהם תמיד עד שיהיו מעשיהם קלים עליו ולא יהיה בהם טורח עליו ויקבעו הדעות בנפשו. ולפי שהשמות האלו נקרא בהן היוצר, והם הדרך הבינונית שאנו חייבים ללכת בה - נקראת דרך זו דרך ה', והיא שלמד אברהם אבינו לבנו, שנאמר 'כי ידעתיו למען אשר יצוה' וגו', וההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו, שנאמר 'למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו'".

היה מדבר פעמים

רבות על הפסוק הזה - 'ללמד דרך ה'', של אברהם אבינו. הוא היה אומר הסבר בנוגע ל'מעשי אבות סימן לבנים', שסיפור צריך להרחיב בו בדבר שאין בו כללים ברורים כמו דינים ומצוות, אלא שהוא בא ללמוד את מצוות 'קדושים תהיו' של הרמב"ן, להתנהג בדרך הישרה לפי התורה, ודרך המידות הטובות ללכת בהן משתנה, שצריך תמיד לחשב באיזו מידה לנקוט לפי שיקול דעת, בין מקום למקום ובין זמן לזמן, ודבר זה לומדים מסיפור מעשי עבדי אבות. דבר שמזכיר את הרעיון הזה מצאתי בשו"ת רבי

מהבית והיה נראה שלא שלמו לו. הוא שאל האם שלמו לו, והתברר שאכן שלמו לו יום לפני כן, והוא בא באותו יום בפעם שניה לבדוק משהו שלא היה תקין בפעם הראשונה.... בישיבת קמניץ, כאשר כל הבחורים הלכו לחדר האוכל לקידוש לפני התקיעות, הוא בא איתם, וראיתי שהביא איתו חתיכת עוגה מהבית.

שאלתי אותו מדוע שלא יאכל מהעוגות שבמקום, והוא ענה שהכינו את זה לבחורים, והוא אורח במנין, לא מהבחורים. צריך לציין, שהוא לא אמר לי לא לאכול מהעוגות. רק לעצמו נזהר מכל חשש של גזל.

ממשיך הרמב"ם - "אומר על לאו לאו ועל הן הן, מדקדק על עצמו בחשבון ונותן ומוותר לאחרים כשיקח מהן ולא ידקדק עליהן, ונותן דמי המקח לאלתר ואינו נעשה לא ערב ולא קבלן ולא יבא בהרשאה, מחייב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חייבה אותו תורה, כדי שיעמוד בדבורו ולא ישנהו, ואם נתחייבו לו אחרים בדין - מאריך ומוחל להן ומלווה וחונן. ולא ירד לתוך אומנות חברו, ולא יצר לאדם לעולם בחייו, כללו של דבר - יהיה מן הנרדפים ולא מן הרודפים, מן הנעלבים ולא מן העולבים".

הקטע הזה מעלה במחשבה את הישרות שלו והדרך שבה עמד בדיבורו והיה חונן ומלווה בשמחה ובטוב לב.

ובך מסיים הרמב"ם את תיאורו של האדם השלם בדעותיו -

"ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן - עליו הכתוב אומר 'ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר'".

עד כאן דברי הרמב"ם בהלכות דעות, שכל מילה מעלה במחשבה את דמותו של מו"ח הגרונ"ז זצ"ל. נסיים בתפילה, שנזכה כולנו ללכת בדרכיו הטובות שלמד אותנו. ■

הוא היה נזהר מלומר דברים שאינם נשמעים. אם אמר משהו, היה זה דיבור בחכמה ובצורה כל כך נעימה, עד שנעים להזכר בתוכחות שנתן לעיתים רחוקות. נדמה לי, שהיה מוכיח על ידי סיפור שהיה מספר בהקשר אחר, לא מיד בעת המעשה. היה תמיד דן לכף זכות בצורה טבעית מאוד, ורואה טוב בבני אדם ומספר בשבחם ולא בגנותם כלל.

הלכה י - "תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט..."

הכל היה אצלו שכלי, במשפט, לפי שכל ישר שהתורה למדה אותו. הסתכל על כל דבר לפי מה שיגרם מהמעשים, אם יתחזק על-ידי זה שמירת התורה.

שכליות היתה אצלו גם במידות טובות. הוא אמר לי פעם, שמי שמוזג כוס עד למעלה - זה מראה שהוא לא שותה לפי מה שהוא רוצה, שהרי איך יתכן שהוא רוצה בדיוק לפי הגודל של הכוס? הרי אם הכוס היתה יותר גדולה, הוא היה שותה יותר, ואם היתה קטנה - היה שותה פחות? ! אבל אם אדם מוזג חלק מהכוס - זה מראה שהוא מוזג מתוך החלטה שלו כמה הוא רוצה לשתות באותו רגע...

הכל היה בבחירה ובחכמה. כל מה שנעשה היה עם הסבר שנתן לעצמו, עם הבנה. הוא היה שואל את הילדים, למה אתה מוזג את המים לתוך הצד הפתוח של הכוס ולא לצד התחתון של הכוס? - הוא הדגיש לילדים, שהתשובה היא שאתה רוצה שיכנס לתוך הכוס. לומר שאתה לא מוזג לצד התחתון כדי שלא ישפך החוצה - אין זו התשובה הנכונה!

הלכה יג - "משאו ומתנו של תלמיד חכם באמת ובאמונה".

גם כשהיה חלש מאוד והיה נראה שהוא צריך את כל הריכוז, הוא שם לב שבעל מלאכה הלך